

Rom som spejl i det tyvende århundredes danske romaner

af Charlotte Keck

Siden den historiske roman opstod som genre i slutningen af det 18. århundrede, er den af det læsende publikum blevet betragtet som en underholdende måde at orientere sig i historiske begivenheder på. Historiske romaner er ofte blevet læst som fakta. Et dybere lag i de historiske romaner overses derfor tit, nemlig at de forholder sig kritisk til begivenheder og strømninger i den tid, de bliver skrevet. Fortiden bruges som ramme for en skildring af nutiden. Det skal vi se nærmere på her.

Vi skal kigge på romanerne *Cimbrernes Tog* (Johannes V. Jensen) og *Fæ og Frænde* (Ebbe Kløvedal Reich). Fælles for værkerne er, at de har det antikke Rom som geografisk og historisk omdrejningspunkt. Der er mange aktuelle problematikker, der kan spejles i antikken: demokrati/diktatur, kristendom/andre religioner, puritanisme/hedonisme, fri/ufri (slave), nord/syd, natur/kultur og Danmarks forhold til Europa. Disse motiver har kunnet vække interesse og debat gennem hele det 20. århundrede (og før og efter).

Man vidste, at Ebbe Kløvedal Reich havde studeret historie ved universitetet, og både han og Johannes V. Jensen henviser i deres værker *Fæ og Frænde* og *Cimbrernes Tog* til overleverede romerske skrifter. Dette giver deres romaner et anstrøg af autenticitet, og man kan derfor opleve himmerlændinge nærmest gå i chok, hvis man sætter spørgsmålstegn ved, om kimbrenne virkelig var himmerlændinge. Meget tyder imidlertid på, at romanerne bør læses som en del af den litterære diskurs, de er skrevet ind i. Altså at *Fæ og Frænde* i lige så høj grad bør læses som et bidrag til den i 70erne verserende EF-debat som en beretning om de nordlige germanske stammers forhold til Rom.

Den historiske roman i det 19. århundredes Europa

I slutningen af det 18. århundrede udvikledes kildekritikken som metode inden for faget historie. Det medførte, at faget udviklede sig til en selvstændig videnskab, som omgærdedes med autoritet. Historie blev et centralt dannelsesfag. Oplysningstidens ide om et uophørligt fortløbende fremskridt samlede de mange historier til begrebet om Historien som en

sammenhængende fortælling. Denne videnskabeliggørelse af historie bevirkede imidlertid, at menigmand følte, at historiefaget kun handlede om statistik, økonomi og politik. Der var intet om menneskenes tanker og følelser i de historiske situationer. Man savnede svar på spørgsmål om de menneskelige bevæggrunde og tanker bag begivenhederne. Litteraturen opfyldte disse behov med en ny genre: Den historiske roman.

Genren etableres i Europa af forfattere som Walter Scott (1771-1832) med romanen *Waverley*, 1814 og Victor Hugo (1802-1885) med *Notre-Dame de Paris*, 1831 (*Klokkeren fra Notre Dame*). Mange elementer i *Waverley* bliver typiske for genren. Helten er en "middle-of-the-road-hero",¹ en konturløs, vattet figur, der som oftest forholder sig passivt og er et offer for andres handlinger. Han er placeret i begivenhedernes centrum uden at stå i forgrunden. Figurens funktion er at være samlingspunkt og formidlingsled for de forskellige konflikter. Handlingen iscenesættes, så begivenhederne skyldes objektive samfundsforhold frem for subjektive faktorer såsom særlige karaktertræk og manglende kompetence hos hovedfigurerne.

Handlingen foregår i en national krisesituation. I dette tilfælde den gamle feudale struktur, der støder sammen med industrialiseringens nye livsbetingelser. Der er et kærlighedstema, og fortiden opfattes som en tabt tid, der kan aktualiseres gennem digtningen, fordi den menneskelige natur (i Scotts optik) er konstant i tid og rum.

I Hugos *Notre-Dame de Paris* ser vi en klassisk narrativ model for europæiske eventyr- og kærlighedshistorier. I et for læseren eksotisk rum skildres et ungt pars møde, deres adskillelse, hvor de gennemgår utallige farer og fristelser, og til slut deres genforening (ulykkeligvis her i døden). I sådanne fortællinger anvendes spændingsskabende og melodramatiske greb, som også ses i triviallitteratur.²

Der lånes også træk fra rejseromanen. Fortælleren fungerer som rejsefører for læseren,³ så den historiske roman kan betragtes som rejsebeskrivelser ind i fiktive rum befolket med fiktive personer med den historiske ramme – et kendt sted i forhold til overlevering og national tradition – som baggrund.

1. Ole Birklund Andersen: *Den faktiske Sandheds Poesi* 1996 s. 38

2. Ole Birklund Andersen: *Den faktiske Sandheds Poesi* 1996 s. 12

3. Ole Birklund Andersen: *Den faktiske Sandheds Poesi* 1996 s. 12

Den historiske roman i Danmark

På den litterære scene i Danmark optræder Bernhard Severin Ingemann (1789-1862) som den første forfatter af historiske romaner. Han var inspireret af Walter Scott og N.F.S. Grundtvig. Ingemanns mest fremtrædende værk er romancyklussen⁴ om det danske kongedømmes fald og genrejsning i Middelalderen.⁵ Værket afspejler Ingemanns syn på situationen i det 19. århundredes begyndelse. I en tid med revolutioner og krav om rådgivende forsamlinger og grundlov gik han ind for et enevældigt kongedømme sanktioneret af Gud.

I efterskriftet til cyklussens første bind *Valdemar Seier*, 1826, trækker Ingemann linjer fra de islandske sagaer, de historiske almuekrøniker og folkebøger til sit eget værk. Han mener, at det nye i det 19. århundredes romaner er, at de inspireres af historievitenskaben, og kritiserer Scott for manglende historisk sans, fordi han ikke lader middelalderens konger og hovedbegivenheder tale for sig selv, men vælger den fiktive middle-of-the-road helt.⁶ Senere i forfatterskabet benytter Ingemann dog selvsamme litterære greb med mindre kendte og fiktive hovedpersoner. Det giver forfatteren større bevægelsesfrihed og gør det muligt for læseren at identificere sig med personerne.⁷

Carit Etlar (1817-1900), hvis kendteste romaner er *Gjøngehøvdingen*, 1853, og *Dronningens Vagtmester*, 1855, har også ydet et væsentligt bidrag til den historiske roman i Danmark. Etlar er inspireret af Victor Hugo og har dennes sociale engagement. På samme måde som Ingemann brugte kongehusets situation i middelalderen til at skildre Danmarks situation i begyndelsen af det 19. Århundrede, benytter Etlar nu svenskekrigene 1658-60 til i *Gjøngehøvdingen* og *Dronningens Vagtmester* at skildre situationen i Danmark efter 1848. Etlars helte udgøres ikke af konger og adel.

I romanerne bemærkes, at de tyske lejesoldater skildres langt mere negativt end svenskerne, fordi man i halvtredserne efter afslutningen af første slesvigske krig (1848-50) satte sin lid til Skandinavismen – ideen om en forenet region eller et decideret rigsfællesskab mellem de skandinaviske lande med basis i den fælles sproglige, politiske og kulturelle arv.

4. Denne cyklus udgøres af versfortællingen *Valdemar Seier*, 1826, *Erik Menveds Barndom*, 1828, *Kong Erik og de Fredløse*, 1833, *Prinds Otto af Danmark og hans Samtid*, 1835 og afsluttes med nok en versfortælling *Dronning Margrethe*, 1836

5. Ole Birklund Andersen: *Den faktiske Sandheds Poesi* 1996 s. 100

6. Ole Birklund Andersen: *Den faktiske Sandheds Poesi* 1996 s. 102

7. Mette Winge: *Fortiden som Spejl* 1997 s. 54

I personvalget ser vi inspiration fra Alexandre Dumas den Ældre (1802-1870), der i sine musketerromaner benytter den efterhånden mest anvendte teknik at placere mindre kendte eller selvopfundne personer i de centrale roller og lade de historisk kendte personer udfylde birollerne, som kan give forfatteren større frihed i forhold til de historiske kilder. Svend Gjønge var en autentisk person, men at han skulle have været i besiddelse af den ædelhed, som Etlar tillægger ham, findes der intet belæg for.⁸

Personskildringen af Svend Gjønge viser en melankolsk og indadvendt helt – tidstypisk interessant og moderne for 1850erne. Vi kan også konstatere, at Svend og Ib udgør et arkety-pisk par i populærfiktionen: Den kloge leder og den mindre kloge, men fysisk stærke, hjælper.

I den nok mest kendte danske historiske roman *Kongens Fald*, 1900-1901, der i 1999 blev kåret af dagbladet Politiken som det 20. århundredes danske roman, ser vi holdninger og tendenser hos Johs. V. Jensen, der videreudfoldes i *Cimbrernes Tog*, 1922, som diskuteres nedenfor. Her udfoldes skandinavismen, som også beskæftigede Etlar. Den kom omkring århundredeskiftet til udtryk på denne måde:

Mange småborgere og intellektuelle dyrkede omkring århundredeskiftet forestillingen om et (småborgerligt) nordisk frimandsideal, som en 'tredje' vej i forhold til socialisme og kapitalisme, der blot var nye variationer af romerske eller feudale herre-slaverelationer.⁹

Undertitlerne i *Kongens Fald*: Forårets død, Den store Sommer og Vinteren, viser en bevægelse fra realismen hen imod lyrisk naturmystik, som sammen med nordiskheden bruges til at spejle de individualistiske idealer hos Johannes V. Jensen.

Den historiske roman om antikken

I det 19. århundrede udkom adskillige udenlandske – især engelsksprogede – romaner med antikken som emne. Nogle forfattere beskæftigede sig med denne periode for at fordybe sig i skismaet mellem hedenskab og kristendom, andre brugte den klassiske fortid til at beskæftige sig med filosofiske emner.

8. Mette Winge: *Fortiden som Spejl* 1997 s. 61

9. *Dansk Litteraturhistorie 6 1848-1901*, Gyldendal 1985 s. 612

Som en del af det romantiske projekt dyrkede man hedenskaben og pagten med den uberørte natur, der stod i stærk kontrast til naturens plads i den begyndende industrialder. Mange digtere hadede livet i industriområderne i Nordeuropa i 1800-tallet. De flygtede derfor i deres værker væk fra de grimme industribyer og de materialistiske idealer, som de syntes dominerede tiden. Ikke alle beskæftigede sig med antikken, men de, der gjorde det, gjorde det af to grunde. Der var smukt, og kulturen var ikke kristen.¹⁰

At bevæge sig så langt bort i historisk rum og tankegang og ind i en hedensk æra giver forfatteren stor frihed i sine personskildringer. Problemer, der optager forfatteren, kan skildres klarere, uden større risiko for at de bliver betragtet som forfatterens egne problemer, hvilket ofte bliver tilfældet, hvis hovedpersonen lever på samme tid og sted som forfatteren.

Her skal nævnes to betydningsfulde værker for genren. Lewis Wallace: *Ben-Hur*, 1880, hvis hovedperson er en fiktiv ung, jødisk mand af god familie, der kommer i ulykke og må gå grueligt meget igennem som galejslave, før han kommer til ære og værdighed i bogens næsten happy end. Romanen skildrer, hvordan hedenske romere, jøder og kristne lever sammen på Jesu tid. Den blev filmatiseret i USA i 1907 og 1925. I dag kan William Wylers filmatisering fra 1959 med Charlton Heston i hovedrollen stadig ses ved juletid på visse kabeltv-kanaler. Romanen, der betegnes som en af tidens mest spændende, var med sin melodramatiske handling oplagt til at blive filmatiseret.

Henrik Sienkiewicz: *Qvo Vadis* 1896 (da. 1899) blev som *Ben-Hur* populær på grund af sine levende og detaljerede historiske beskrivelser. Den foregår på kejser Neros tid og handler om kristendommens tidlige udbredelse og kristenforfølgelserne. Den er meget tydelig i sit patriotiske, polske budskab. Sienkiewicz harcelerede over russisk undertrykkelse af Polen. Det lille kristne samfund imod et stort og magtfuldt imperium. Heltinden er en kristen prinsesse fra det område i Nordeuropa, der netop senere skulle blive til Polen. Fortællingen kulminerer i arenaen, hvor en gigantisk polak dræber en germansk urokse med de bare hænder for at redde prinsessen, der nøgen er bundet til oksens horn. Kan det være mere melodramatisk?

10. Gilbert Highet: *The Classical Tradition – Greek and Roman Influences on Western Literature* Oxford 1976 s. 438

Denne romantype ses som en reaktion på den rationalistiske kritik af den bibelske tradition.¹¹ Ved at skrive kristendommens begyndelse som en fortælling om en åndeligt døende verden (den romersk hedenske), der reddes ved den kristne guds indgriben, kan man skabe respekt om de kristnes kamp for deres religions overlevelse og udbredelse. Romanerne gjorde samtidigt op med idealiseringen af antikkens polyteisme.

Danske historiske romaner i det 20. århundrede om det antikke Rom

Gennem det 19. århundrede udvikledes den historiske roman i Danmark. Den beskæftigede sig primært med dansk historie og danske historiske personligheder. Ude i Europa begyndte man at beskæftige sig med antikken i den historiske litteratur. I takt med, at flere antikke tekster og de ovennævnte historiske romaner blev oversat til dansk, og der blev gjort flere arkæologiske fund, voksede danskernes interesse for antikken.

Cimbrernes Tog

Historiske romaner udgjorde en stor del af Johs. V. Jensens forfatterskab. Forfatterskabet er spændt ud mellem Jensens kærlighed til maskinerne og den moderne industri og hans forkærlighed for de nordiske folk. Ud over rejserreportager fra sine geografiske rejser, kulørte føljetonromaner og journalistvirksomhed for blandt andet dagbladet Politiken, beskæftigede Johs. V. Jensen sig også med menneskehedens rejse gennem historien i den mytiske fortælling *Den lange Rejse*, som består af 5 bind udgivet mellem 1908 og 1922. I værkets kronologi således: *Det tabte Land* 1919 - *Bræen* 1908 - *Nornegæst* 1919 - *Cimbrernes Tog* 1922 - *Skibet* 1912 - *Christofer Columbus* 1921, hvoraf *Cimbrernes Tog* blev skrevet sidst og er den første kendte danske roman, der udspiller sig i det antikke Rom. Det er bl.a. i denne romanrække, man kan se Jensens version af Darwins teorier: Det var de stærkeste og bedste mennesker, der ved den sidste istids start forblev oppe i Skandinavien, da isen trængte frem. Ved at leve i kulden hærdedes de og blev stærke, mens de, der forlod ismasserne og drog sydpå, blev svage, dovne og dekadente.

11. Gilbert Highet: *The Classical Tradition – Greek and Roman Influences on Western Literature* Oxford 1976 s. 464

Cimbrernes Tog er opbygget i to næsten lige store dele hver bestående af 6 kapitler. Første del Cimbrerne handler om cimbrernes liv i Himmerland i pagt med årstiderne og dyrkelsen af deres tyre kult. Tole af Tollinggaard, en af cimberlederne, vil bevare folkets gamle kultkævlé, der er så hellig, at kun han og de grumme gydjer¹² må se den. Han lader derfor støbe en bronzetyr til at opbevare kævlen i. Tyreformen tillaves af en græsk træ, som derefter skal ofres. Men trællen er, ud over at være et kunstnerisk talent, også ganske tiltrækkende, så Toles brodersønnedatter Inge, får ham befriet og skaffet væk med hjælp fra *Nornegæst*, en rejsende skjald, der har levet siden stenalderen. I den forbindelse udveksles der en amulet,¹³ som dukker op igen ved fortællingens afslutning.

Anden del Toget starter med beskrivelsen af en oversvømmelse, en naturkatastrofe, der får de unge cimbrere til at forlade hjemstavnen. Der er ikke plads til dem mere. Toget drager ned gennem Europa, hvor andre germanske stammer slutter sig til. Når deres egen proviant ikke slår til, plyndrer de sig frem. De slår sig ned flere steder, men de bliver enten fordrevet af de fastboende, eller beslutter selv at drage videre i søgen efter noget bedre. Da de kommer ned til de vinbryggende områder, er der mange, der bliver fordrukne. Nornegæst konstaterer:

Glemte var den gamle levemåde fra Hjemmene nordoppe, som Hjemmene var glemte, Kildevandene ingen hellig Guds Gave mere, Surmælk, Sild og Byg ikke længere Stammen i deres Ernæring, de havde lært kryddret Mad at kende, sorte over anden Kost end sjældne Lækkerheder til daglig (...)

I frynsede Telte og bag Gehæng sov de i Syden som før havde taalt at ligge ude Vinternætter under en Kohud.¹⁴

Cimbrerne beder på et tidspunkt romerne om at vise dem tilbage til Valland (i det nuværende Frankrig). Romerne foregiver at ville vise vej, men lokker dem i baghold. Men cimbrerne sejrer. Det gør de igen ved Arausio. Romerne bliver efterhånden temmelig bange for cimbrerne, da gallernes indtrængen 200 år tidligere ikke er glemte, og sætter krigsherren Marius, der lige er vendt sejrrig hjem fra Afrika, ind mod cimbrerne.

Cimbrertoget havde delt sig i to, og denne splittelse samt Marius' snu og veldisciplinerede soldater førte til nederlaget på De raudiske Marker.

12. præstinderne

13. Johannes V. Jensen: *Cimbrernes Tog* København 1922 s. 145

14. Johannes V. Jensen: *Cimbrernes Tog* København 1922 s. 280-281

Romersk Skole og Teknik havde hævnnet sig *splendide* imod et Naturfolks overmægtige fysiske Gaver. Men var de ikke blevet foranlediget af dem til at gribe tilbage til gamle romerske Dyder, og havde de friske indbrydende Folk ikke blandt andet lært Slaphed hos dem?¹⁵

Så berettes, hvad der herefter blev af cimbrerne. Utallige blev dræbt eller begik selvmord på slagmarken, og resten blev solgt som slaver. Der svælges i, hvordan de flotte unge mænd, som romerinderne havde haft et godt øje til, da de som frie kom på gesandtbesøg i Rom, nu udsættes for ydmygelser af sadistisk karakter, og hvordan de grimme af kvinderne blev hus- eller markslaver, mens de smukkeste endte på bordeller. Der fortælles om anden generation af de tilfangetagne, som var med i Spartacus-slaveoprøret. Men historien skal have en happy end, så den underskønne Vedis bliver med Nornegæsts hjælp genfundet af trællen fra Tollinggaard, Kejron, der nu er en fejret billedhugger i den evige stad. Han forstår, at pigen må være Inges datter, da hun bærer det halssmykke, som Nornegæst på Kejrons foranledning havde foræret Inge. En skarabæ med en afbildning af Venus.

Cimbrernes Togs centrale tema er det gamle versus det nye. Den gamle bronzealderkultur mod den nye imperiekultur. Kontrasten mellem nord og syd, mellem det uspolerede naturfolk og de dekadente romere. Den er en gentagelse af temaet i den større fortælling *Den lange Rejse*: At det er de nordiske folk, der er de sydlige overlegne. At kulden medfører hårdhed og styrke til at klare sig. Og årsagen til at de til sidst lider nederlag er, at de er blevet slappe af sydens levemåde. Litteraturhistorikeren cand. phil. Iben Holk beskriver det således:

Cimbrernes Tog er en biografisk tolkning af en tidsperiodes ikke blot kulturgeografiske, men også religiøse krise, der medfører et identitetshistorisk traume. Johannes V. Jensen viser, at når Cimbrerne går til grunde til trods for fænomenale fysiske fortrin, udholdenhed og sammenhold, skyldes det, at de leder efter et svar, en forklaring i det ydre, men som kun findes i det indre. Romanen udfylder således i klassisk forstand dannelsesromansens fortolkningsform: Cimbrerne finder ikke hjem, derfor går de til grunde.¹⁶

15. Johannes V. Jensen: *Cimbrernes Tog* København 1922 s. 294

16. http://www.e-poke.dk/jensen_dlr_6_ct2.asp sidst tjekket d. 30.5.2011

Der eksisterer ikke en fasttømret definition på genren historisk roman, men jeg arbejder ud fra Mette Wings tilnærmelsesforsøg.

- Romanens handling foregår i et andet tidsrum, end det forfatteren lever i og så fjernt fra dennes tid, at det er uden for mands minde. Derudover er emnet som oftest bearbejdet af historikere, inden romanforfatteren påbegynder sit værk.
- Sproget kan krydres med ældre, forældede formuleringer og vendinger, men basis vil være forfatterens egen tids sprog.
- Den 'vision-du-monde', der skildres, vil være forfatterens egen tids tilværelsesopfattelse, idet vi i dag ikke tænker på samme måde som menneskene i tidligere tider, specielt når det drejer sig om religion og ideologier. Vi kan derfor ikke forstå dem på alle planer.
- Historiesynet kan enten være et guldalder- eller et jernaldersynspunkt. Med guldalder menes groft skitseret, at alt var bedre i gamle dage – i guldalderen – og at vi bør betragte de gamle som idealer, vi skal leve op til. Det syn ser vi hos Ingemann, hvis pointe var at fremhæve forne tider for at motivere danskerne til på hans skrivetidspunkt at forsøge at skabe et rige, der svarede til Valdemarernes rige. Jernaldersynspunktet er det modsatte. Banalt sagt: Hvor er det dejligt at konstatere, at vi i dag har det langt bedre, end de havde det i gamle dage.¹⁷

Det første punkt må sandelig siges at være opfyldt. Vi er så langt tilbage i historisk tid som vi kan komme, når danske områder er emnet. Det er allerførste gang et folk herfra optræder på den historiske scene. Jensen havde selv lavet research inden for området med henblik på at skrive et essay om Himmerlands arkæologi - en tekst der udkom i 1940. Basis i romanen er forfatterens eget sprog, men han gør nogle interessante forsøg med ældre formuleringer i kvadene i kapitlet Brylluppet. Nornegæst kvæder sin advarsel ud i et gammelt kvad med allitterationer:

Sandes skal det
At skilte Verdener
Bytter ikke med held Boliger
Gammelt Gærde

17. Mette Wing: *Fortiden som spejl* Samleren 1997 s. 30 ff

Går ingen over.

Mur skal ved Magt stande!¹⁸

Det er tilværelsesopfattelsen i begyndelsen af det 20. århundrede, der skildres i romanens religiøse krise. Tole prøver at bevare den gamle guddom ved at indkapsle den i bronzetyren. De udvandrende Cimbrere bringer den med, men den hjælper dem ikke. Der var på samme måde megen tøven og diskussion om det guddommeliges eksistens på den tid.

Historiesynet er guldaldersynet. Tiden hos cimbrerne inden oversvømmelsen er en bedre tid end efter, selvom der allerede anes uoverensstemmelser mellem de unge og de ældre og planteavlere og kvægfolk. Man skal se guldaldertanken som baggrunden for hele *Den lange Rejse*. Den tid, der forløber før cimbrernes tog, betragtes som guldalderen. Det romerske imperium er tydeligvis ikke noget at stræbe efter.

Johannes V. Jensen skriver selv om sit værk i 1927:

I alt Væsentlig en korrekt Genfortælling, med et komponeret Kærlighedsmotiv indlagt, af den klassiske Overlevering om Cimbrernes, det er Himmerlændernes, berømte Tog mod Rom. Arkæologiske Fund som Gundestrup-Kedlen, og Kendskab til jydsk Bondekarakter er anvendt til Rekonstruktion af Cimbrernes Liv, som det maa have formet sig for to Tusinde Aar siden.¹⁹

Han har især benyttet sig af Plinius den Yngre og Plutarch og har flere steder direkte indarbejdet deres skrifter i forløbet.²⁰ Iben Holk roser også den historiske eksakthed, men jeg synes, det er diskutabelt. Hvis vi betragter beskrivelserne fra Rom, er der en del anakronismer. Hele historien med Kejron og de græske skulpturer passer ikke kronologisk. Det er først i 31 f.Kr. Romerne besætter hele Grækenland og langsomt begynder at føre græsk kunst til Rom og trenden med at lave kopier af græske skulpturer startede først senere.

Figuren Nornegæst er et interessant indslag, der heller ikke er i tråd med historisk eksakthed. Det er en figur fra sagaerne og den oldnordiske poesi. I Jensens forfatterskab er det hovedpersonen i romanen, der er tredje bind i *Den lange Rejse*, hvor Nornegæst er en ste-

18. Johannes V. Jensen: *Cimbrernes Tog* s. 122

19. http://www.e-poke.dk/jensen_dlr_6_ct1.asp sidst tjekket d.30.5.2011

20. Fx Johannes V. Jensen: *Cimbrernes Tog* s. 271

nalderdreng, der vokser op i et polyandrisk matriarkat og drager ud og bliver stamfader for et nyt nordisk folk. Han er en rejsende skjald, der altså lever gennem århundreder.

De vigtigste historiske personligheder, der optræder i bogen er Bojerik/Boiorix og Marius. Der lægges klart mest vægt på skildringen af Bojerik. Denne figur er der så få kilder til, at Jensen har kunnet digte frit på denne person, mens der er langt mere indgående kilder til Marius, hvilket stækker den digteriske frihed.

Ptolemæus' verdenskort

Johannes V. Jensen skrev historiske romaner, og i en af disse indgår Romerriget. Når hans emne er nordboerne, Danmarks og Himmerlands fortid, er det naturligt, at han bearbejder det første tidspunkt, hvor disse folk træder ind på historiens verdensarena. Om cimbrerne var himmerlændinge er ikke til at vide. Men det er sandsynligt. Man har bl.a. bevaret et verdenskort tegnet ca. 100 e. Kr. af historikeren Ptolemæus, hvor ordet cimbri er skrevet på Nordjylland.²¹

21. <http://elearn.museumscenteraars.dk/default.aspx?m=2&i=67> d.22.6.2009

Johannes V. Jensen var atten år, da Gundestrupkarret i 1891 blev fundet i Rævemosen nær Gundestrup i Himmerland. Det er et af de mest betydningsfulde fund fra Jernalderen og må have gjort stort indtryk på Johs. V. Jensen. Han vælger i hvert fald at inkorporere karret i sin roman.

Ud over at være en historisk roman har *Cimbrernes Tog* også træk fra andre genrer. Den kan relateres til dokumentarromanen, idet den lægger sig langt tættere til kilderne end fx Ingemanns romaner.²² Beskrivelsen af de raudiske marker efter slaget får læseren til at tænke på beskrivelser fra 1. Verdenskrig og genren krigsroman.

Fæ og Frænde

Der gik femoghalvtreds år fra Johs. V. Jensen udgav *Cimbrernes Tog* i 1922 til Ebbe Kløvedal Reich udgiver *Fæ og Frænde* i 1977. Den var stærkt inspireret af *Cimbrernes Tog*. Baggrunden er den samme. Også *Fæ og Frænde* handler om cimbrernes vandring fra Himmerland og ned gennem Europa mod Rom, om kampene mod romerne og det endelige nederlag på de raudiske marker ved Vercellæ. Men den indeholder meget mere. Den er bygget op som en rammefortælling, hvor Gajus Plinius den Yngre (ca. 61-114 e.Kr.), statholder for kejser Trajan i det nordlige Lilleasien, kæmper mod sin underordnede kvæstor Servilius, der for egen vindings skyld vil nedlægge et gammelt tempel med rødder tilbage til cimbrerne. Plinius mener ikke, det er rigtigt at nedlægge templet og opsøger templets præstinde Brigit, en efterkommer af cimbrerne, der i løbet af syv en halv nat – suppleret af slaven Mnester - fortæller Plinius cimbrernes historie, som vi har læst den hos Johs. V. Jensen, krydret med mange andre fortællinger blandt andet om Odysseus med det nordiske navn Odtor. Plinius kæmper ikke kun med Servilius, men har også problemer med konen, der er blevet kristen. I fortællingen om cimbrerne uddybes tiden efter nederlaget, og persongalleriet er større end hos Johs. V. Jensens. Kejron finder ikke Vedis, og fortællingen ender ikke med harmoni mellem syden og norden, som Vedis og Kejron symboliserer hos Johs. V. Jensen.

Romernes seksuelle udskjelser og udnyttelse af slaver skildres gennem Sullas sadomasochistiske behandling af cimbrerkvinden Sinelo, og man får et indblik i Marius' privatliv. Hans kone ligger i med sin søster (Cæsars mor) i et lesbisk, incestuøst forhold.

22. http://www.e-poke.dk/jensen_dlr_6_ct1.asp sidst tjekket d. 30.5.2011

I Reichs version kommer nederlaget ved Vercellæ til at danne baggrund for asatroens opståen i nord. Romanen slutter med, at Remus, søn af romeren Gajus og cimbrerkvinden Sinelo, kommer til Nordjylland, hvor:

De skulle bygge et land, hvor ingen har for meget og ingen for lidt af hverken det hårde arbejde eller det glade liv – hvor slaveriet slet ikke kendes – og hvor der derfor ingen forskel er på guder og mennesker. De skulle bygge en historie, som ikke brænder naturen og tiden op i grådige flammer – men som elsker dem – og hvor der derfor ikke er forskel på lyst og pligt. De skulle bygge et Danmark helt uden Imperium.²³

Ligesom denne roman består af en rammefortælling med indlejrede fortællinger med digressioner i mængdevis og et enormt persongalleri, spiller den også på mange tematiske strenge. Hovedtemaet må siges at være relationerne nord-syd. Temaerne er sat op i kontrast til hinanden. Cimbrernes samfund udgør en kontrast til romernes. Ud over de kontraster vi har set hos Jensen, udmærker Reichs cimbrere sig ved at have ligestilling mellem kønnene. Med den gamle gydje Gritaia som frontkvinde stiller kvinderne sig op på tinge og slår på potter og pander, til de får deres krav, om at mændene også skal deltage i madlavning og børnepasning, igennem. De romerske kvinder, som omgiver Marius, har også en bedre stilling, end man så det i Johs. V. Jensens roman, men de opnår den ved arrogance og ved at handle, mens Marius ligger hjælpeløs for døden. Cimbrernes ting – der hos Reich giver alle taleret, så længe de kan stå på et ben, så de ikke taler for længe – er også i kontrast til romernes styreform med klienter, der optræder som bøller, og hvor man holdt timelange taler.

Det romerske samfund hænger sammen, fordi de udnytter mennesker som slaver i modsætning til de frie, ligestillede nordboere. Imperiet Rom forbindes med Romtraktaten, og det, Reich vil sige med romanen, er, at danskerne skal holde sig væk fra det store imperium – EF.

Kigger vi på de fire punkter omkring den historiske roman, kan vi se:

- Handlingen ligger naturligvis langt tilbage i tiden
- Sproget er nutidigt

23. Ebbe Kløvedal Reich *Fæ og Frænde Syv en halv nats fortællinger om vejene til Rom og Danmark* Gyldendal 1977 s. 496

- Tilværelsesopfattelsen er halvfjerdsernes med kvindefrigørelse og miljøproblematik²⁴
- Historiesynet er ikke længere guld- eller jernaldersynet, men cimbrernes samfund betragtes til dels med guldalderbriller.

Hos Reich kommer den idealistiske historieopfattelse i clinch med den materialistiske. Hans grundhistorieopfattelse er - som Johs. V. Jensens - den idealistiske, som prøver at forklare historiens udvikling ud fra store historiske personligheder, åndelige strømninger, store opdagelser og opfindelser. Men Reich er samtidig præget af halvfjerdserne og det materialistiske historiesyn. Han er optaget af menneskenes materielle og økonomiske forhold og livsbetingelser og lader fx cimbrertyren smelte om til ussel mammon.²⁵

Reich har bag i bogen en tidslinje, hvor de fiktive og historiske personers gerninger sammenstilles. Han har også en liste over citerede værker. Det er med til at give værket et videnskabeligt præg, så læseren holdes fat i en tro på, at der arbejdes med historiske fakta.

I *Fæ og Frænde* består det historiske persongalleri af Plinius, Marius, Sulla og Julius Cæsar. Læserne kommer dybere ind i deres privatliv og tankegang, end vi tidligere har set. Reich bruger kilderne, han citerer fra Plinius' breve, men digter videre ind i personernes tanker.

Mette Winge skriver om Reich i forbindelse med grundtvigbiografien *Frederik* at:

Kløvedal går gang på gang bag om personerne, når han ikke ligefrem kravler ind i dem, og han anvender sin fantasifølelse, når han skal forklare, hvad der foregik i personerne. Alt sammen rene fiktionsmomenter.

Med *Frederik* blev danske læsere dus med de historisk kendte mennesker på en måde, man ikke tidligere havde kendt.²⁶

Og det gælder naturligvis også *Fæ og Frænde*.

24. Se fx naturbeskrivelsen på s. 243 i Ebbe Kløvedal Reich: *Fæ og Frænde Syv en halv nats fortællinger om vejene til Rom og Danmark* Gyldendal 1977

25. Definitionen af historiesyn har jeg fra artiklen *Historiens motor!* af historielektor Jens Pietras, Holbæk Seminarium på <http://www.emu.dk/sem/fag/his/semlaerere/debat/historiensmotor.html> - sidst tjekket d.19.6.2009

26. Mette Winge: *Fortiden som Spejl* Samleren 1997 s. 132

Ebbe Kløvedals Reich' forfatterskab var meget bredt. Det bestod af politiske og didaktiske bøger. Han arbejdede også med okkultisme og magi i Eventyret om Alexander 666²⁷, og producerede et hav af politiske artikler og taler. Han blev nok mest kendt for sine historiske romaner om danskerne. Han brugte de historiske romaner i sin kamp imod EF, hvilket også kommer tydeligt frem i *Fæ og Frænde*. Det romerske imperium repræsenterer den store antidemokratiske magt, der undertrykker de små nordiske folk.

Sven Auken skriver:

Historien er det store supermarked ("forråds-kammer"), hvor vi frit kan erhverve helte-gerninger og niddingdåd, skurke og heltinder – og Reich er parat til at være vores kyndige guide, så vi undervejs både kan blive underholdt og oplyst.²⁸

Romanen lægger sig op ad dokumentargenren og historisk faglitteratur, fordi der medfølger så detaljerede tidslinier og citathenvisninger. Det er tydeligt at se, at Kløvedal skrev i 70erne. Tidens emner var ligestilling, det klasseløse samfund, miljø og EF – centrale temaer hos Kløvedal.

Konklusion

Som nævnt indledningsvis har det læsende publikum betragtet historiske romaner som en underholdende måde at sætte sig ind i historiske fakta på. På samme tid hævder litteraturteoretikerne, at fortiden skal betragtes som et spejl, det spejl, vi kigger i for at se, om vi tager os godt ud. For at vi skal tage os godt ud, må vi hele tiden ændre synsvinkel på historien, det vil sige spejlets stilling. Det gør vi så – eller rettere forfatterne gør det for os. Vi kan kigge på fortiden som forbillede eller modbillede, og den samtidige litteratur formidler det for os.

Her har jeg kigget på to forfatteres måde at gøre det på og er kommet frem til, at læserne får deres fakta. De er bare fakta filtreret gennem samtidens og forfatterens tilværelsesopfattelse.

27. 1970

28. I Auken, Svend: Historiens tilbud – om synet på fortid og nutid hos Ebbe Kløvedal Reich in *Kritik* 69, Gyldendal 1984 s. 36

- Johannes V. Jensen kobler Darwins evolutionsteorier med Nietzsches overmenneskeforestilling og applicerer det på de nordiske folk.
- Ebbe Kløvedal Reich ser danskerne som et heldigt folk, der lever i demokrati, hvor ingen bør have for meget og ingen for lidt i en kombination af hårdt arbejde og det gode liv. Men de skal passe på magthaverne nede i Europa, der ikke vil det samme.

Samtidig har vi set, hvordan den historiske roman har udviklet sig fra Ingemanns og Scotts romaner, i dag degraderet til ungdomslitteratur, til at blive mere og mere psykologisk udviklet. Fra at skildre fiktive personer omkring de historiske er man kommet tættere og tættere på at vove springet og portrættere kendte historiske personer. Reich skildrer både Marius, Plinius og Julius Cæsar, men i private situationer, der ikke er kilder til. Personskildringen udvikler sig videre. I 1990erne bruger Maria Helleberg personskildringer af kvindelige historiske personligheder i sine romaner, og i det nye årtusinde tager hun springet og skildrer selveste Julius Cæsar og Kleopatra i den periode, der er allerflest kilder til. Det bliver spændende at se, om den historiske roman fortsat vil være populær, og hvordan den vil udvikle sig.

charlottekeck@gmail.com

Litteratur

Historiske romaner

Carit Etlar:

Gjøngelhøvdingen, 1853

Dronningens Vagtmester, 1855

Victor Hugo: *Notre-Dame de Paris*, 1831 (Klokkeren fra Notre Dame)

Bernhard Severin Ingemann:

Valdemar Seier, 1826

Erik Menveds Barndom, 1828

Kong Erik og de Fredløse, 1833

Prinds Otto af Danmark og hans Samtid, 1835

Dronning Margrethe, 1836

Johannes V. Jensen:

Kongens Fald, 1900-1901

Bræen, 1908

Skibet, 1912

Det tabte Land, 1919 -

Nornegæst, 1919

Christofer Columbus, 1921

Cimbrernes Tog, 1922

Ebbe Kløvedal Reich:

Frederik - En folkebog om N. F. S. Grundtvigs tid og liv, 1972

Fæ og Frænde Syv en halv nats fortællinger om vejene til Rom og Danmark
Gyldendal 1977

Walter Scott: *Waverley*, 1814

Faglitteratur

Andersen Ole Birklund: *Den faktiske Sandheds Poesi*, 1996

Auken, Svend: "Historiens tilbud – om synet på fortid og nutid hos Ebbe Kløvedal Reich," i: *Kritik* 69, Gyldendal 1984.

Dansk litteraturhistorie bd. 5–9, Gyldendal 1984–1985.

Highet, Gilbert: *The Classical Tradition Greek and Roman influences on Western Literature*. Oxford 1976

Holk, Iben: "Den lange rejse" på Litteratursiden.dk

http://www.e-poke.dk/jensen_dlr_6_ct1.asp sidst tjekket d. 30.5.2011

Houe, Poul: *Johannes V. Jensens lange rejse – en postmoderne myte*, Museum Tusculanums Forlag, København 1995.

Lund, Allan A. : *I seng med romerne – køn og sex i det antikke Rom*, Museum Tusculanums Forlag, København 2006.

Søndergård, Leif: "Nord og Syd i Johs. V. Jensens *Cimbrernes Tog* og Ebbe Kløvedal Reichs *Fæ og Frænde*," i: *Der Norden im Ausland – das Ausland im Norden*, Wien 2006.

Winge, Mette: *Fortiden som spejl*, Samleren, 1997.